

De vogels en wij

Vogels, kleurrijke vogels: dit is wat de mensen van Tbilisi, opgesloten in hun huizen, tijdens de coronalockdown, zagen en ze schreven er naar hartenlust over.

In april stonden de sociale media vol met foto's van klauwieren, roze spreeuwen en bijeneters, genomen vanaf de balkons en ramen van Tbilisi. Waar waren ze daarvoor? Waarschijnlijk zit de lockdown er ergens voor tussen. De vogels hadden daarvoor last van de uitstootgassen in onze stad en de mensenmassa op straat, maar nu kwamen ze opgelucht tevoorschijn en veroverden onze binnenhoven. Zo werd voor iedereen duidelijk hoeveel kleurrijke vogels er altijd in dit land geweest zijn.

Neen, dames en heren, u zag ze nu pas voor het eerst - bevrijd van jullie routine, vrienden, amusement, in gedwongen isolement - want het is de maand april, de tijd van de vogeltrek, en ja, elk jaar in april, voordat ze vertrekken naar hun vertrouwde verblijfplekken, bossen of halfwoestijnen, verschijnen ze eerst in onze stad. Ik hoor ze elk jaar vanaf mijn balkon aankomen en ik ben elk jaar blij dat er weer een lente is aangebroken...

Neen, ik heb deze boodschap niet op Facebook gezet, maar ik moest wel glimlachen om de vreugde van de ontdekkers en ik bedacht: beter laat dan nooit. Door Covid, grote onzekerheid en uitzichtloosheid kregen de inwoners van mijn stad de gevleugelden voor het eerst in de gaten. Ik denk dat er niets vreugdevollers is gebeurd in dat sombere tijdperk waar niemand nog aan terug wil denken.

Ik zat op een avond tijdens de lockdown op mijn balkon en ik hoorde uit de verte een gebed uit de luidspreker komen die in de buurt van een kerk was geïnstalleerd. Daarvoor had ik dat niet gehoord, maar nu, in deze stilte, kon ik elk woord duidelijk verstaan. Het was de avond voor Pasen, mijn land was in twee kampen verdeeld en in beide heersten angst en onzekerheid. Gaan mensen vanavond naar de kerk of blijven ze beter thuis? Zal de epidemie na deze nacht een nieuwe piek kennen? De nabije omgeving was besmettelijk en de rest van de wereld ook. Die kromp en beperkte zich uiteindelijk tot mijn balkon. Toen begon het te regenen en om de een of andere reden dacht ik dat de regen straling had, dat er gif in die druppels zat. Lente, Pasen, regen... dit alles betekende vroeger vernieuwing van het leven, en ik dacht nu alleen maar aan de dood. Toen zag ik hem - een kleine, zwart-witte vogel, een onmiskenbare voorbode van de lente. Samen met Europese vogelaars heb ik vaak hard moeten zoeken naar de balkanvliegenvanger, soms was het aartsmoelijk om dit kleine wezen in de enorme bossen te vinden, en ziedaar, nu zit er eentje in de bloeiende struik onder mijn balkon te zingen. Er is geen verkeer meer tussen de landen, er zijn geen buitenlandse toeristen meer die in de schaduw van bomen door hun verreikers turen, geen

vooruitzichten meer dat ik mijn favoriete werk weer kan oppakken, maar de vogel is er, de lente volgt weer op de winter, vogels keren terug naar hun nest, en ze herinneren me eraan dat ik niet helemaal alleen ben - ze herinneren me er keer op keer aan en ze vullen mijn hart met hoop...

Als ik in een vreemd land aankom en daar een vogel van bij ons zie, geloof ik in de eenheid van de wereld. Dan ben ik als een bescheiden deeltje van die wereld blij dat ik een goede kennis tegenkom. Wat voor indrukwekkende plekken ik in de wereld ook heb gezien, ik herinner me vooral de vogels die ik daar zag. Zo is er het Forum Romanum, waar in de prachtige ruïnes het roodstaartje rondspringt, of op de Kruisheuvel bij de stad Šiauliai in Litouwen, die een symbool is van het ontembare verzet van de Litouwers tegen de Sovjet-Unie, tref ik kneuen aan. Of ik sta als pelgrim voor het huis van Ingmar Bergman op het eiland Faeröer in de Oostzee, en terwijl ik me afvraag waarom iemand op deze mooie maar ook erg sombere plek zou willen wonen, merk ik beweging in de door de wind meegevoerde jeneverbesstruiken en probeer ik te achterhalen welk levend wezen zich in die struiken zou verbergen. Het is een winterkoninkje, dat kleine en behendige vogeltje dat ik nog nooit eerder heb ontmoet...

Maar in Griekenland, in Sounion, spat mijn fragiele harmonie uit elkaar. Tussen de pilaren van de Poseidontempel springen steenpatrijzen rond, vogels waar ik vroeger in Georgië vaak op gejaagd heb. Ja, dat is mijn 'achtergrond'. Ik kan daar niets aan veranderen. Als kind liep ik de natuur in met een geweer in de hand, en vaak hield ik mezelf voor dat dat een ander mens was (misschien klopt dat ook), maar elke vogel die ik neerschoot, diens doodstrijd, herinner ik me als een onvergeeflijke zonde waar ik waarschijnlijk nooit meer vanaf kom...

In de oostelijke Kaukasus, in Chevsoeretië, is een legende bewaard gebleven over de reis van de held Mindia naar het hiernamaals. Het hiernamaals wordt het land van de koekoeken genoemd. De bewoners daar zijn kleine mannetjes die beschikken over heilige kennis. Ze veranderen in koekoeken wanneer ze de rivier oversteken op de grens van het ondermaanse en het hiernamaals. Een van de mannetjes heeft een beschadigd oog en scheldt Mindia uit: "Jij bent degene die een steen naar me gooide en me aan één oog verblindde..."

"Wat heb ik je toch misdaan dat je stenen naar me gooit, Sese, jongen!", dit is ook een verwijt, afstammend van een zwaluw door de mond van een dichter gericht tot een mens.

De hele Georgische mythologie, proza en poëzie barsten van dergelijke verwijten. We horen ze van kindsbeen af aan en leren ze vanaf de schoolbanken zelfs uit het hoofd. Daarna groeien we op en maken we hartverscheurende fouten.

We houden niet van vogels, ook al rekenen we op hen als we in sprookjes in de problemen komen. Zij kunnen vliegen, en wij niet... In de Georgische mythologie is de belangrijkste

sprookjesvogel de aasgier, die de aarde, de onderwereld en de hemel met elkaar weet te verbinden. Die is dan ook de belangrijkste bondgenoot van onze helden.

Soms wordt een gevleugelde hond geboren in het nest van een vale gier op een nabijgelegen rots. Dat is ook een van de redders van onze helden...

En als je geen held bent, ben je een gewoon iemand, ten onrechte onderdrukt, en dan is veranderen in een vogel een oplossing, een uitweg, een manier om te ontsnappen aan de problemen van deze wereld. Onderdrukt door hun stiefmoeder kunnen een broer en een zus de verdwaalde koe niet vinden. Thuis wacht hun een zware straf. Na een hele nacht vruchteloos zoeken, veranderen ze in langooruilen, en verbergen ze zich voor altijd voor het kwaad en voor het daglicht. Alleen 's nachts klinken hun hartverscheurende kreten vanuit het bos: "Heb je haar gevonden? Neen! Heb je haar gevonden? Neen!"

Vogels kunnen vliegen, wij niet. Slechts enkelen onder ons kunnen vliegen, en dat uitsluitend in onze dromen. Er bestaan geen grenzen voor vogels. Wij stellen constant grenzen en doelen voor onszelf. Zij leggen enorme afstanden af, onderweg beleven ze allerlei avonturen die wij ons niet kunnen voorstellen, en plotseling, ergens onderweg, raast een kogel, afgevuurd in Georgië, Libanon of Malta, op hen af. Voor iemand met een rokende geweerloop in de hand en een wild kloppend hart is dit trefzekere schot 'het ultieme avontuur'. Hoezo?! Met welk recht?! Het doden van een grote of kleine trekvogel, de afgebroken vlucht, vormt een van de meest huiveringwekkende beelden voor mij.

Er schuilt geen schoonheid in de dood, schoonheid schuilt alleen in het leven, vooral als je kunt vliegen.

Elk jaar wacht ik op de terugkomst van een koppel grauwe klauwieren naar het nest in het struikgewas in de straat naast mijn huis. Als ze in een van de lentes niet langer komen, zal ik nooit te weten komen wat er met ze is gebeurd... Zij zijn zo dichtbij en tegelijk zo ver weg. Hun leven hangt altijd aan een zijden draadje, en tegelijk zijn ze zo levenslustig?!

In het zuiden van Georgië runnen vrienden van mij een rugbyveld. Vijf jaar geleden vond de wachter van het veld een witte kwikstaart die vastzat in een draadomheining. De vogel had een gebroken poot die alleen nog dankzij de huid vasthing. De wachter sneed de poot door met een schaar. Toen ik daar later aankwam, lieten ze me die eenbenige vogel zien. Het was grappig en ook zielig om te zien hoe hij daar op het asfalt in het rond wipte.

Die eenbenige kwikstaart houdt het al vijf jaar in die staat vol. Ik zag hem onlangs nog. Die vogel die nauwelijks vierentwintig gram weegt, is voor mij een symbool geworden van de liefde voor het leven. Ik bezocht onlangs mijn lang uit het oog verloren vrienden voor het eerst na de pandemie, en hij was er nog steeds. Er is een kleine vijver in de tuin, waarin

ijsvogels elke ochtend en avond jagen, net als voor de pandemie. De heldere roep van de cetti's zanger is nog steeds te horen vanuit het riet aan de oever van de vijver. Zo blijkt alles naar wens te zijn. Dit kleine ecosysteem leeft nog steeds. Maar mijn vrienden zijn in deze twee jaar wel veranderd. Misschien ben ik ook veranderd, indien niet veel ouder, dan zeker asocialer. Maar de vogels zingen nog steeds zoals voorheen, zij zijn niet veranderd, ze zijn er altijd geweest en zullen er altijd zijn. Kleine, rondvliegende onsterfelijken... Het is een illusie uiteraard, maar wel een mooie illusie... Wezens die een veel korter bestaan beschoren zijn dan wij, lijken net veel langer te leven.

Toen de lockdown eindigde, maar we de stad nog steeds niet uit mochten, was de belangrijkste ontmoetingsplaats voor mij en de vogels een park vlakbij mijn huis. De plek was altijd vol naar contact verlangende mensen. 's Ochtends was er bijna niemand, behalve oude mensen die een wandelingetje maakten en een paar door yoga geobsedeerde meisjes. Die laatsten dachten vast dat ik een perverseling was, omdat ze me altijd op de loer zagen liggen in het riet en zich niet konden voorstellen dat mijn enorme cameraleas niet op hen gericht was. Mijn echte studieobject waren de woudaapjes die ik bij deze kunstmatige vijver in het park ontdekte. Ik heb uren besteed aan het observeren en fotograferen van deze moeilijk te vinden vogels. Ik kon zien hoe ze zich met hun lelijke poten aan het riet vergrepen en de kikkers beslopen zonder in het water te stappen. Ik legde hun rooftocht vast en bedacht hoe gelukkig ik was om dit alles te zien. De yogameisjes giechelden alleen maar als ze me zagen. Ze wisten niet dat ik de uitverkorene was.

Ik dacht dat de woudaapjes zich aan deze vijver zouden nestelen, maar ze verdwenen. Ik kwam ze op een ochtend niet meer tegen, maar de kleine vijver bleef en werd een plaats van belangrijke ontmoetingen voor mij. Hoeveel vogels heb ik er die zomer en herfst wel niet gezien? Toen kwam de winter, de tijd waarin de natuur zich terugtrekt en wacht. In het voorjaar keerde de kwak - die de hele zomer op de vissen in de vijver had gejaagd, maar het om de een of andere reden nooit op de Japanse kleurrijke koi gemunt had - terug in vol ornaat...

Er is iets heel bijzonder aan deze cyclus van komen en gaan...

In tegenstelling tot de yogi's die niets snapten van mijn passie, waren de oude mensen in het park wel geïnteresseerd in mij. Eerst kregen ze mij in het oog en daarna mijn vogels. Telkens wanneer ik vogels aan de oever van de vijver aan het observeren of fotograferen was, verzamelden ze zich achter mij, vroegen me wat de volgende bezoeker van de vijver was, maakten kabaal (enkelen waren hardhorig en spraken daarom veel te hard), gooiden roet in het eten. En toch heb ik nog nooit zo'n dankbaar publiek gehad, een groep door mij opgeleide vogelkijkers voor wie het echt de moeite waard was om wat natuurkundelessen te geven. Een oude vrouw bracht zelfs een toneelkijker van huis mee. De belangrijkste

ontdekking van mijn leerlingen was als volgt: ze zagen voor het eerst wat er allemaal kan gebeuren in het centrum van een stad van anderhalf miljoen, letterlijk te midden van een betonnen jungle, aan een kunstmatig waterreservoir...

Nu ik weer in Georgië en daarbuiten kan reizen, bezoek ik die kleine vijver steeds minder. Als de oude mensen me op straat tegenkomen, houden ze me tegen en vragen ze me waar ik gebleven ben, waarom ik niet langer naar de vijver ga. Want er gebeurt daar van alles en ze laten me de met hun telefoon gemaakte foto's van blauwe reigers en waterhoenders zien. Ik vertel mijn leerlingen niet over mijn reizen. Ik vertel hun niet hoe ik een Indiase trap zag in de Tharwoestijn, hoe honderden prachtige fregatvogels boven mijn hoofd cirkelden aan de Atlantische kust van Mexico... Net als deze oude mensen werd ik geboren in de enorme kooi die de Sovjet-Unie was. Ik had me toen niet kunnen voorstellen dat ik zo ver van huis zou gaan. Nu kom en ga ik... Maar waarom zou ik deze mensen over verre landen vertellen waar zowel de mensen als de vogels anders zijn? Ze verheugen zich over de gevleugelde bezoekers in ons park en hebben op hun oude dag eindelijk geleerd om ze te zien, en dat volstaat. Ze hebben de pandemie overleefd, en dat volstaat...

Ik overleef door onderweg te zijn. Ik denk dat als ik daarmee zou stoppen, ik doodga. Daarom verlaat ik vaak mijn huis, mijn geboortestad en de vijver er middenin. Deze keer leidt de weg naar de kust van de Zwarte Zee. Daar woon ik het jaarlijkse feest van de natuur bij. In Adzjarië, in de Tsjorochidelta, worden er tijdens de migratie meer vogels geregistreerd dan op enig andere plek in Georgië. Vorig jaar zag ik daar voor het eerst een purperkoet. Dat was een grote dag. Maar de belangrijkste bezienswaardigheid in Adzjarië, in heel Georgië eigenlijk, is nog steeds een ander verschijnsel: duizenden roofvogels die op hun tocht van Noord naar Zuid dagelijks over het dorp Sachalvasjo vliegen... De migratie van roofvogels is een spektakel van een heel andere orde, en Sachalvasjo is de beste plaats om dat te observeren. Zelfs veel buitenlanders kennen de moeilijk uit te spreken Georgische naam van de nederzetting al. Deze plek is een mekka geworden voor vogelaars. Als je een natuurliefhebber bent, moet je dit minstens één keer in je leven meemaken: wespddieven, zwarte wouwen, slangenarenden geven zich over aan de luchtstromen en vliegen over je heen, sperwers wapperen harder met hun korte vleugels, en plotseling gaat er een geweer af... Zo'n schot, onwezenlijk en absurd als een bliksemschicht die door de heldere lucht kliëft. Een feest aan flarden gescheurd en ontsierd door dit onheilspellende geluid, een nobele vogel stort dood of met een gekwetste vleugel neer... Dit is mijn schande, dit is mijn land – zo goed, en in sommige dingen zo meedogenloos – dit is mijn tijd, dit is mijn werkelijkheid waar ik ook deel van uitmaak en waarmee ik me nooit zal kunnen verzoenen.

Ik vraag om vergiffenis aan elke vogel die tijdens de lange tocht sneuvelde in de lucht boven mijn land.

Door Artsjil Kikodze, vertaald uit het Georgisch door Ingrid Degraeve

© Nederlandse vertaling: Ingrid Degraeve